

paa at opretholde den frie Konkurrence, idet man gik ud fra, at under denne vilde i det lange Løb Avancerne ikke blive urimelig store og Arbejdslønnen ikke urimelig lav, at Kvaliteten af de producerede Varer vilde blive betydelig bedre, og de handlelygtige Forretninger i Konkurrencekampen vilde komme til at overleve de andre.

Senere hen bærer Domstolenes Afgørelser Vidnesbyrd om, at man har forstaaet, at de kontraherende Privatpersoners Interesser ikke altid falder sammen med Samfundets, og at fri Konkurrence kan være ledsaget og efterfulgt af alvorlige Ulemper. Den Mening, at den paa Sædvaneretten hvilende Lære om Ret til Indskrænkninger i det frie Erhverv var uanvendelig paa Arbejdet, blev i større eller mindre Grad anerkendt af de Love, hvorved Fagforeningerne opnaaede en betinget Anerkendelse af deres Gyldighed (Fagforeningslovene 1871—1913). Ogsaa selv med Hensyn til industrielle og kommercielle Sammenslutninger begynder Lovgivningen om Erhvervsindskrænkninger at indeholde modificerede Indrømmelser. Samfundets Interesse anerkendes. Det anerkendes, at visse bestemte Monopoler maatte der findes. Dette kan betegnes som den fjerde Periode. Det er en Overgangsperiode; i den befinder vi os i Øjeblikket.

II. Nutidens økonomiske Vilkaar.

Naar jeg nu vil foreslaa visse Forholdsregler, som skal raade Bod paa og ændre den bestaaende Retstilstand, gaar jeg ud fra som givet, at en saadan ændret Lovgivning bør grundes paa den forhaandenværende økonomiske Ordning og bør fæste sin Opmærksomhed paa bestemte Punkter af fremragende Betydning, bl. a. følgende:

at Konkurrence ofte er ødelæggende, at den fører til unyttig Anvendelse af flere Sæt Arbejdsredskaber, flere Hold Arbejdspersonale og flere Gange faste Omkostninger; at den forøger Udgifterne ved Forhandlingen af Varerne paa mange Maader; at den ofte er kortvarig og vaklende, at den i Almindelighed efterfølges af Sammenslutninger, at Konkurrencen ikke er sit eget Maal, og at de Grunde, der fører til at opmuntre den, ofte hører op igen;

at et Monopol ikke nødvendigvis betyder „kunstig fremkaldt Fordyrelse“; at monopoliseret Produktion og Fordeling kan medføre betydelige Fordele, f. Eks. Økonomi og Fasthed i Priser, Nedgang i de faste Omkostninger, let Adgang til Regulering, at der er Tilbøjelighed til at oprette større Enheder for Produktion og Detail-Forhandling, og at Tendensen næsten overalt gaar henimod Produktion i stor Stil og Undertrykkelse af Smaaforretninger;

at Sammenslutning kan fremme Udveksling af vundne Erfaringer og af nyttig teknisk Forskning; at man ved den kan specialisere Produktionen og nedsætte Omkostningerne til Avertering og Torvehandel, og at Sammenslutning fremmer kollektive Overenskomster og letter Forhandlinger med Repræsentanterne for Arbejderne;

at det efter Krigen i lang Tid vil blive nødvendigt at spare og gennemføre en livlig Produktion;

at det ikke længere er noget som helst enkelt Land, der er Pladsen for Virksomheden for at fremstille og sælge en Mængde Varer;

at Truster og andre Sammenslutninger kontrollerer Priserne ud over et enkelt Lands Grænser, og at det vil være umuligt at give sig i Lag med dem, medmindre flere Stater optræder i Forening;

at der i stor Udstrækning findes „vertikale“ Sammenslutninger i Modsætning til „horisontale“, og at deres Fremkomst begunstiges ved, at der findes Aktieselskaber, der opretter andre Selskaber, som er disse underordnede eller dog under deres Indflydelse;

at der foruden aabenlyse eller hemmelige, formelle eller formløse, stedsevarende eller tidsbestemte Sammenslutninger findes Underhaands-Aftaler, som har samme Virkning som egentlige Kontrakter med Hensyn til Priser, Produktionsmængde o. a.;

at der i Øjeblikket eksisterer et stadigt stigende Antal „samfundsmæssige Ydelser“ i den Forstand, at de har Hensyn til uundværlige Livsfor nødenheder, og for hvis Vedkommende permanent Konkurrence forbyder sig selv;